

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И

Збірник наукових праць

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 18

Заснований в 1996 році

Рівне - 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: РДГУ, 2002. – 177 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій**

Степанович

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 7 від 28.02.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.
університет, 2002

© Рівненський державний гуманітарний

виразного читання, а головне стануть настановою на виразне читання тексту, що є основним матеріалом уроків читання.

Матеріалом для вправ можуть бути коротенькі оповідання з трьох-чотирьох речень, приказки й прислів'я, скоромовки, загадки. Кожна вправа осмислюється вчителем у плані загального розвитку, техніки читання і виправлення конкретного недоліку мовлення.

Вчителю слід пам'ятати, що мовлення – найскладніший процес, який тісно зв'язаний з мисленням і займає місце у навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эльконин Д. Б. Детская психология. – М.: Просвещение, 1960. – 117с.
2. Дьоміна І. Й., Жильцова О. Л., Винокур А. С. Дидактичний та ігровий матеріал в логопедичній роботі. – К.: Рад.шк., 1966. – 156 с.
3. Жильцова О. Л. Виховання правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку. – К.: Рад. шк., 1971. – 159 с.
4. Колупаєва А. А. Методика обстеження фонематичного сприймання у першокласників з мовленнєвими вадами //Поч. школа. – 1996. – № 10. – С. 12.
5. Методика навчання дітей рідної мови та ознайомлення з явищами навколишнього життя в дошкільному закладі //Програма для студентів педінститутів /Упорядник А. М. Богущ – К.: РУМК, 1990. – С. 20–22.
6. Основи дефектології та логопедії //Програма для студентів недефектологічних факультетів педінститутів /Укладачі: Г. М. Коберник, І. Н. Двигун – К.: РУМК, 1990. – 5 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1979. – Т. 3 – С. 202.
8. Ушинський К. Д. Рідне слово //Вибр. пед. твори: У 2 т. – К.: рад. шк., 1983. – Т.1 – С. 123.
9. Фомичева М. Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Пособие для воспитателя дет. сада. 3 – е изд. – М.: Просвещение, 1980. – 240 с.
10. Хватцев М. Е. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста. – М.: Учпедгиз, 1961. – 204 с.

Одержано редакцією 20.05.2001 р.

УДК: 372. 032.

Н. В. МАЛІНОВСЬКА

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

Нові тенденції розвитку національної системи дошкільного виховання передбачають формування мінімально необхідної та достатньої обізнаності (компетентності) дітей в різних видах діяльності. Комунікативна компетентність визнана однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується в дошкільному віці, передбачає комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, який визначає стратегію формування у дошкільників мови та мовлення, зорієнтований на створення таких соціально-педагогічних умов організації життєдіяльності дитини дошкільного віку, за яких дитина є активним та ініціативним учасником комунікативно-мовленнєвої взаємодії, у якій вона повинна не лише засвоїти мову як суспільний досвід, а й самостійно застосовувати засвоєне, вибирати адекватні засоби спілкування і створювати власні засоби для досягнення мети цієї взаємодії.

У дошкільні роки дитина має оволодіти не лише рідною мовою, а й здатністю спілкуватися з іншими людьми, що є запорукою і передумовою успішного навчання у школі та безболісної адаптації до умов шкільного життя, до нових ситуацій спілкування.

Спілкування є тією вирішальною передумовою, яка визначає саму появу мовлення, темп його розвитку і вдосконалення на кожному етапі дошкільного дитинства. Ось чому науковці звертають увагу на те, що саме розвиток комунікативної діяльності визначає розвиток мовлення, а не навпаки. Якщо з якихось причин дитина буде ізольована від повноцінного мовленнєвого спілкування в дошкільні роки, це негативно позначиться на її подальшому і

розумовому, і мовному розвитку. Психологами доведено, що саме дошкільний вік (до 6-7 років) є найбільш сприятливим для набуття дітьми позитивного досвіду мовленнєвого спілкування.

У практиці дошкільного виховання спостерігається суперечність між розумінням важливості спілкування для психічного розвитку особистості дитини та нерозв'язаністю проблем формування самого спілкування як діяльності. В умовах дитячого садка та школи становлення спілкування підміняють проблемою розвитку компонентів мовлення, а це обмежує можливості гармонійного розвитку особистості через формування широкого кола комунікативних навичок.

Отож стає зрозумілим і питання щодо актуальності розвитку комунікативно-мовленнєвих здібностей та формування комунікативної компетенції дошкільника. Ця компетенція визначається рядом комунікативно-мовленнєвих дій, засвоїти які належить у дошкільному віці. У дитини мають бути сформовані такі вміння: аналізувати зміст ситуації спілкування та "входити" до неї, встановлювати контакт із партнером у спілкуванні невербальними і мовними засобами, сприймати й розуміти ці засоби; передавати словами свої думки; користуватися лексичним запасом, правильно вимовляти і будувати слова та речення; дотримуватися належної інтонації, темпу, тону; контролювати, аналізувати й оцінювати своє мовлення тощо.

Комунікативна компетенція формується у процесі розвитку культури мовленнєвого спілкування, мовленнєвого етикету та етичних норм спілкування.

Кінцевою метою роботи з розвитку мовлення в дошкільному закладі є формування культури спілкування, тому завданнями формування комунікативної компетентності в дітей дошкільного віку є: а) розвиток комунікативних здібностей дітей відповідно до кожного вікового періоду – емоційне спілкування з дорослими, спілкування з однолітками, ініціативне спілкування із співрозмовником; б) засвоєння ввічливих форм спілкування, розвиток мовленнєвого етикету; в) формування культури мовлення; г) формування культури спілкування.

У психології утвердився діяльнісний підхід до спілкування. Особливою і головною характеристикою спілкування як діяльності за Б. Г. Ананьєвим є те, що через спілкування дитина буде свої відносини з іншими людьми. У той же час спілкування стає умовою, без якої неможливе пізнання дитиною дійсності, формування емоційного відгуку на неї.

Спілкування маленької дитини відбувається перш за все в сім'ї – з татом, мамою, братами, сестрами. У дитини, яка відвідує дитячий садок, коло спілкування розширюється – додається спілкування з однолітками, з вихователем та іншими працівниками дошкільного закладу.

Культура спілкування передбачає виконання дитиною норм і правил спілкування з дорослими та однолітками, які ґрунтуються на повазі і доброзичливості, а також ввічливій поведінці в суспільних місцях і побуті. Щоб спілкування було успішним, слід навчити дітей не тільки чинити відповідно до норм, а й утримуватись від неадекватних дій, слів, жестів, помічати стан інших людей. Вже з перших років життя дитина повинна розуміти, коли можна побігати, а коли потрібно стримати бажання, тобто вчинити, керуючись почуттям поваги до оточуючих. Саме повага до оточуючих у поєднанні з простотою, природністю поведінки визначають таку важливу рису дитини, як комунікабельність. Вона допомагає дитині увійти в групу ровесників, стати повноцінним членом колективу.

Завдання педагога полягає не тільки в тому, щоб дати дітям певну суму моральних знань про правила поведінки серед людей, але й навчити їх керуватись ними в повсякденному житті. Уявлення про правила поведінки дитина отримує різними шляхами: в результаті словесного формування, в процесі сприймання поведінки інших дітей і оцінки їх дорослими. Інформація поступово підсумовується, узагальнюється, перевтілюється і формується в уявлення про загальноприйняту поведінку.

Для того, щоб виховати культуру спілкування потрібно формувати направленість на оточуючих людей, розвивати емоційне ставлення до них: співпереживання, співчуття, радість за успіхи іншого. Важливо, щоб правила були усвідомлені дітьми, відчуті, пережиті, тоді вони стануть важливими для дитини.

Перші уявлення про правила поведінки діти отримують в ранньому віці, коли починають розуміти мовлення, виконуючи прохання дорослого: не кричати (крик заважає іншим); не штовхатися і не битися (товаришу буде боляче); граючись поряд, не заважати товаришу; не відбирати іграшки; не кидати іграшки (вони зламуються); в спальні потрібно вести себе тихо (можна розбудити тих, хто спить), тощо. У молодшому дошкільному, а пізніше у старшому дошкільному віці набуті уявлення про культуру спілкування закріплюються і до них додаються нові. Симпатія до інших дітей, яка виникла в ранньому дитинстві, переходить в стійке бажання спілкування з однолітками. Ця соціальна потреба є передумовою для формування етичних уявлень – таких як ввічливість в поведінці з товаришами, вміння помітити труднощі однолітка, проявити доброзичливість, бажання поділитися і т.д.

Ефективним засобом формування мовленнєвої культури спілкування є розігрування інсценівок із життя дітей за допомогою ляльок. Можна також обговорювати з дітьми ряд ситуацій, що виникли в поведінці дітей і на їх прикладі навести зразки гуманної поведінки.

Розвиткові комунікативних вмінь та навичок у дітей сприяють цілеспрямовані спостереження молодших дітей за поведінкою дітей старшого віку. Діти спостерігають прояви уваги, турботи один до одного. Негативні вчинки також повинні бути предметом обговорення.

Для вихованців молодших вікових груп дуже дієвими є моральні правила поведінки персонажів лялькового театру.

Старших дошкільників вчать розуміти зміст моральної поведінки, розвивають у них вміння правильно оцінювати вчинки, розуміючи їх мотиви. Сприяє усвідомленню моральних норм придумування дитиною розповіді, розпочатої вихователем. Для того, щоб закінчити розповідь, самостійно створити образи, дитині доведеться активізувати отримані раніше уявлення про прийнятну поведінку. Великі виховні можливості несуть в собі розповіді педагога з власного досвіду.

Налагодити і зміцнити добре спілкування між дітьми допомагають святкування днів народження. Бажано організовувати їх разом з батьками іменинника. Цікаві ігри та вікторини допоможуть перетворити будень на справжнє свято для всіх. Наприклад, можна запропонувати дітям кілька ігор: “Привітай іменинника”, “Накриваємо стіл”, “Добери страви до святкового столу”, “Картина для іменинника” тощо.

Навчання дітей дошкільного віку мовленнєвого етикету є важливим завданням розвитку культури мовленнєвого спілкування з метою формування комунікативної компетенції. Мовленнєвий етикет передбачає правила мовленнєвої поведінки в стандартизованих (однотипних) ситуаціях мовленнєвого спілкування (Вітання. Знайомство. Подяка. Вибачення. Прохання. Прощання. Комплімент). Кожна типова ситуація обслуговується групою формул і виразів мовленнєвого етикету, які діти повинні засвоїти вже в дошкільному віці.

Задля цього використовують різноманітні ігри та ситуації: “Незнайко знайомиться з дітьми”, “Назви ім’я”, “Зустріч гостей”, “Зупинимось, познайомимось”, “Поправляй Незнайку”, “Чия пара краща?”, “Луна”, “Довідкове бюро”, “Ввічливі відгадки”, “Чарівний ключ”. В таких іграх та життєвих ігрових ситуаціях спілкування дитина виступає в ролі активного мовця, швидко засвоює правила ввічливого спілкування. Ефективними є сюжетно-рольові та театралізовані ігри типу: “Країна Знайомств”, “Місто Ввічливості”, “Зустріч та прощання” тощо.

Доцільно ввести в словник дітей прислів’я, в змісті яких відбито правила мовленнєвого етикету (Краще недоговорити, ніж переговорити. Що маєш сказати, то наперед обміркуй. Не хочеш почути дурних слів, не кажи їх сам. Треба знати, де що казати. Погане слово проковтати. Всякому слову свій час. Ласкаве слово – як день ясний. Бережи хліб на обід, а слово на відповідь), прислів’я про порушення правил мовленнєвого етикету (Ляпає язиком, як постолом. Говорить, наче три дні не їв. Заторохтіла, наче діжка з горохом. Меле, як порожній млин).

Сучасні методики навчання та виховання орієнтують, зокрема, на використання проблемних ситуацій. Для розв’язання пізнавальних завдань під час спілкування дітям доводиться вдаватися не лише до запитань і відповідей, а й до розмірковувань, уточнень, стверджень, гіпотез, пояснень тощо. Поява у вжитку дошкільників висловлювань різного характеру свідчать про активізацію процесу їхнього мовленнєвого розвитку. Під час вирішення етичних проблемних ситуацій у дітей розвиваються соціальні емоції – співпереживання,

співчуття та ін., а найцінніше те, що формується психологічна готовність діяти морально за особистою ініціативою.

Ефективним методом формування культури спілкування старших дошкільників є етична бесіда. У непримусовій формі діти згадують події, які пережили самі або про які дізналися з книг. Дуже важливо, щоб у бесіді брали участь всі діти: порівнювали, співставляли дії літературних героїв із своїми власними, вичленовували із життєвих ситуацій зразки поведінки, наслідки вчинків, робили перші узагальнення, висновки. Послідовність запитань в бесіді повинна підвести дітей до виділення морального правила, яке необхідно наслідувати в повсякденному житті і спілкуванні з оточуючими.

Дослідники проблеми спілкування вважають, що діалогічний тип є найвищим рівнем спілкування, його основна передумова – стосунки між людьми як рівноправними суб'єктами, партнерами у спілкуванні. На часі реалізація особистісно-орієнтованої моделі розвитку, виховання та навчання дітей за особистісно-діяльнісним принципом організації освітньо-виховної роботи. Завдання вихователя – не просто формувати у дитини ті знання, вміння, навички, особистісні якості тощо, обсяг яких визначає програма, він має поступово збагачувати її досвід, актуалізувати зону найближчого розвитку, виявляти і розкривати потенційні можливості на кожному етапі становлення через найбільш близькі малому сфери та форми активності. А робити це слід, звичайно ж, шляхом співпраці та діалогу. Навіть до наймолодшого вихованця важливо ставитись як до неповторної індивідуальності і щиро зацікавлюватися думкою кожного, виявляти повагу до дитячих висловлювань, а не відмахуватися від них. Тоді й формується в дитини вміння вільно висловлюватися, сперечатися, творити.

Спеціальними дослідженнями доведено значення діалогічного міжособистісного спілкування для повноцінного розвитку дитячої особистості. Якщо воно засноване на позитивних психічних станах, то навіть виступає методом корекції, наприклад, розвитку мовлення для реабілітації логоневрозу (заїкання). Тому вихователі та батьки замість розглядати діалог за стереотипною схемою “запитання – відповідь” повинні розуміти його як резонанс станів: бажання висловитися – бажання вислухати; бажання пояснити – бажання зрозуміти тощо (за методикою Ю. Некрасової).

Вкрай важливо своєчасно і грамотно діагностувати рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників. Це дає змогу:

- зробити висновки щодо характеру розвивальних впливів у дитячому садку, стилу взаємин дорослих з вихованцями, створення емоційно-сприятливого клімату, що стимулює прояв соціальної та інтелектуальної активності дітей;
- визначити рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей різних вікових груп та володіння дітьми відповідними віковими нормами мовлення;
- вести спостереження за змінами в комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільників у процесі спеціальних формувальних впливів (навчання мовленнєвого спілкування, корекційна робота).

Рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника визначають на основі ряду досліджень (О. М. Гвоздєв, А. М. Богуш, Ф. О. Сохін, А. І. Максаков):

- охоче чи неохоче вступає дитина в мовне спілкування з дорослими, однолітками;
- може чи ні підтримувати розмову з дорослими й однолітками на знайому тему;
- як розмовляє дитина з товаришами: багато, мало, мовчазна;
- чи зустрічається в мові дитини нелітературна лексика;
- чи вміє до кінця вислухати свого товариша, чи часто відволікається, чи має звичку перебивати того, хто, говорить;
- чи вміє дитина спокійно домовлятися з іншими дітьми: розподіляти ролі в грі, обов'язки в праці, погоджувати свої дії;
- який тон спілкування у дитини: доброзичливий, вимогливий, зневажливий; чи прислухається до зауважень з приводу культури спілкування, чи намагається позбавитись своїх недоліків;
- чи вміє вільно виступати перед дітьми, незнайомими людьми, чи соромиться, боїться;

- ініціативність, активність взаємодії з навколишніми людьми;
- володіння багатством невербальних засобів, знання ввічливих форм контакту; вміння здійснювати дії мовленнєвого та невербального характеру для комунікативно-мовленнєвої взаємодії;
- різноманітність чи однотипність побудов і форм мовленнєвих висловлювань;
- сформованість елементів творчої уяви, фантазії у мовленнєвому спілкуванні з дорослими та однолітками.

Врахування специфіки та особливостей комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільників у взаємодії з дорослими та однолітками, критерії комунікативно-мовленнєвого розвитку дають змогу виділити в усіх вікових групах дошкільного закладу дітей з високим, середнім та низьким рівнями комунікативно-мовленнєвого розвитку.

Високий рівень: діти охоче вступають в мовленнєве спілкування з дорослими, однолітками; можуть підтримувати розмову з дорослими й однолітками на знайому тему; ініціативні, активні у взаємодії з навколишніми людьми; володіють багатством невербальних засобів; знають ввічливі форми контакту та невербального характеру для взаємодії; у мові дітей відсутня нелітературна лексика; вміють до кінця вислухати свого товариша, вміють спокійно домовитися з іншими дітьми про розподіл ролей в грі, обов'язки в праці, погоджувати свої дії; прагнуть засвоїти ввічливі форми спілкування. Для дітей характерним є доброзичливий тон спілкування, розвинутість і різноманітність побудови мовлення у діалозі й монологі, його адекватність просторово-часовому й партнерському оточенням, зв'язність, логічність висловлювань, наявність творчих розповідей.

Середній рівень: діти не завжди проявляють особисту ініціативу при вступі в мовленнєву взаємодію; відсутня активність комунікації; знають, але не як керівництво до дії ввічливі форми спілкування; не завжди підтримують розмову з дорослими й однолітками на знайомі теми; трапляються поодинокі випадки нелітературної лексики; іноді відволікаються при спілкуванні з дорослими чи однолітками; не завжди можуть спокійно домовитися з іншими дітьми: розподіляти ролі в грі, обов'язки в праці, погоджувати свої дії; бідність лексики, граматичних і звукових утворень (зменшувальні суфікси, звертання, відповідні інтонації, тон, темп, сила голосу), що використовуються для встановлення взаєморозуміння в мовному спілкуванні, одноманітність побудов і форм мовленнєвих висловлювань: розповідь (монолог) відповідно до наочно-образної ситуації спілкування, несформованість елементів творчої уяви, фантазії, прогнозування, невміння виходити за межі наочної ситуації. Допускають у спілкуванні з дітьми вимогливий чи зневажливий тон спілкування. Не завжди прислухаються до зауважень з приводу культури спілкування. Іноді соромляться вільно виступити перед дітьми, незнайомими людьми.

Низький рівень: діти неохоче вступають в мовленнєве спілкування з дорослими, однолітками; не вміють підтримувати розмову з дорослими і однолітками на знайому тему; мало розмовляють з товаришами або ж мовчазні; частково знають ввічливі форми спілкування, але не завжди використовують; вживають нелітературну лексику; не вміють спокійно домовитися з іншими дітьми про розподіл ролей в грі, обов'язки в праці, погоджувати свої дії; комунікативно-мовленнєві дії без урахування ситуації спілкування ("не до ладу"), безініціативність у веденні діалогу, мимовільне використання експресивних, невербальних засобів комунікації при невмінні "читати" їх у партнерів; складнощі у формуванні задуму дій партнерів щодо спілкування і розуміння ситуації в цілому; низькі мовні характеристики (бідність лексики, невиразність мовлення, граматична неправильність); однотипність побудови фраз, відсутність творчої розповіді. Рідко прислухаються до зауважень з приводу культури спілкування. Можуть боятися чи соромитися вільно виступити перед дітьми, незнайомими людьми. Тон спілкування може змінюватися (доброзичливий, зневажливий, вимогливий).

Отже, формування комунікативної компетентності дитини – важливе завдання сучасного дошкільного закладу. Організація спілкування, яке задовольнить потреби дитини у визнанні, підтримці, любові, активності, нових враженнях, є розвивальним для дитини середовищем. Тільки сповнене особистісного змісту спілкування дитини з однолітками, дорослими сприяє її самореалізації, накопиченню комунікативно-мовленнєвого досвіду, прояву намірів, бажань, думок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Програма та методичні рекомендації “Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку”. – К.: ІЗМН, 1997. – 110 с.
2. Луценко І. О. Готуємось до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. – К.: НПУ, 2001. – 46 с.
3. Пироженко Т. О. Мовленнєве зростання дошкільника. – К.: Грайлик, 1999. – 38 с.
4. Лисина М. И. Проблемы онтогенезиса общения. – М.: Педагогика, 1986. – 144 с.

Одержано редакцією 15.05.2001 р.

УДК: 372. 461

Л. В. ТЕРЕШКО

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Державний освітній стандарт змісту, обсягу, рівня розвитку мовлення дітей дошкільного віку орієнтує педагогів на творчі пошуки способів удосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників, нових підходів у подоланні консерватизму в роботі дошкільних закладів, спонукає до появи інноваційних технологій засвоєння дітьми мовленнєвих дій, операцій та умінь з урахуванням психологічних особливостей розвитку мовленнєвої діяльності в онтогенезі, на основі інтеграції психолого-педагогічних та лінгводидактичних досягнень науки і практики. В сучасних умовах актуалізується окреслена проблема через своє багатопланове функціонування, яка виходить за межі однієї світоглядної позиції.

Вітчизняна психологічна наука діяльнісним підходом зобов'язана Л. С. Виготському, який виходив з того, що психіка є функція, властивість людини, яка володіє певною фізичною організацією і мозком, а також з того, що психіка є соціальна. Присвоюючи засоби діяльності (знаки) в процесі онтогенетичного розвитку, людина стає суспільним індивідом. Знаки виявляють свою сутність тільки тоді, коли вони стають засобом діяльності. Введення Виготським поняття знака мови передбачає бачення його не як елемента заданої системи, а як засобу діяльності, в його генезисі, функціонуванні. Мова є те, в чому пересікаються пізнання і спілкування, а мовний знак – це єдність спілкування і узагальнення [5,25].

Вікова і педагогічна психологія розглядає діяльність як складний процес, що несе в собі ті внутрішні суперечності, роздвоєння і трансформації, які породжують психіку, а також визначає можливості розвитку діяльності як умови перебудови потреб, зміни їх ієрархії. Тому вивчення особливостей зміни діяльності як способу її існування є умовою визначення шляхів, механізмів становлення особистості дитини в онтогенезі. В числі найважливіших моментів, що розкривають характер руху діяльності, є дослідження її як складного, багатопланового явища, в системі якого виокремлюються провідні типи діяльності, специфічні для кожного періоду дитинства [12,36].

Найважливішим моментом, що розкриває особливості руху діяльності, є виділення в єдиному, неподільному процесі діяльності двох різних сторін її існування. Цими сторонами виступає предметна (практична і пізнавальна) та діяльність, спрямована на розвиток взаємин з суспільством, людьми. Ці сторони, у термінології Виготського, – це головні моменти діяльності, що визначають особливості психічних процесів; в термінології Б. Г. Ананьєва – це основні форми діяльності; за Д. Б. Ельконіним – це групи діяльності, які почергово актуалізуються, здійснюючи визначальний вплив на розвиток психіки особистості [12,37].

Існуючи у нерозривній єдності, обидві сторони діяльності мають своє особливе функціональне навантаження, особливий характер, лінію внутрішнього розвитку, свій продукт – результат цього розвитку. Предметна – забезпечує переважно інтелектуальний розвиток і пізнавальну активність, а діяльність з засвоєння норм взаємовідносин з людьми – формування соціальної активності. Разом з тим, діяльність з засвоєння норм людських взаємостосунків, яка активізується на певних етапах онтогенетичного розвитку, є не просто одною з сторін вираження процесу розвитку діяльності, але й має свої особливості розвитку, свої закономірності функціонування.

ЗМІСТ

Передмова	3
Хорошковська О.Н. Формування комунікативних умінь молодших школярів.	5
Коваль Г.П. Лінгводидактичні основи уроку української мови в початкових класах.	9
Лещенко Г.П. Комунікативна компетенція молодших школярів та шляхи її реалізації у початковому курсі української мови	16
Шевчук Т.Б. Лінгвоукраїнознавчий компонент нового змісту навчання та його реалізація на уроках рідної мови	22
Груба Т.Л. Формування комунікативних умінь у процесі вивчення лексикологічного матеріалу	28
Пономарьова К.І. Синоніми як засіб увиразнення мовлення молодших школярів	33
Артемова О.І. Проективна модель розвитку креативного мовлення молодших школярів.	38
Мартиненко В.О. Особливості літературного розвитку молодших школярів	44
Іванова Л.І. Мовленнєва діяльність учнів на уроках читання	47
Фанок Г.Г. Лінгвістичне коментування на уроках читання в початкових класах	50
Шута Н.І. Розвиток комунікативних навичок на уроках української мови (читання)	53
Василюк В.І. Наступність і перспективність у формуванні комунікативної компетенції молодших школярів	56
Ветрова С.І. Реалізація діяльнісного компоненту нового змісту навчання української мови (2-й клас розділ “Слово”)	59
Меркотан Л.І. Розвиток комунікативних здібностей учнів молодших класів в контексті Розвиваючого навчання за системою: Д.Б.Ельконіна–В.В. Давидова	62
Прищепа О.Ю. Взаємозв’язок графічної навички письма з орфографічною грамотністю	64
Яков’юк З.С. Швидкісне каліграфічно-грамотне письмо – запорука успішного формування писемних комунікативних навичок	67
Якимчук Р.І. Звукова культура мовлення першокласників	69
Маліновська Н.В. Формування комунікативної компетентності у дитини-дошкільника	71
Терешко Л.В. Психологічні особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку	76
Сорокіна О.І. Театральна педагогіка як один із засобів реалізації комунікативної спрямованості уроків української мови	80
Гетманчук Н.О. Використання тексту в процесі формування мовленнєвої особистості майбутнього вчителя.	83
Лесняк Н.В. Комунікативне спрямування уроків образотворчого мистецтва.	86
Космацька О.А. Формування духовності учнів на уроках української словесності в загальноосвітній школі.	90
Мороз Л.В. Використання логіко–сміслових схем і мовних кліше для аргументованого висловлювання в дискусіях.	93
Таборовець Л.М. Лінгводидактичні основи методики вивчення дієслова на заняттях словацької мови в україномовній аудиторії.	98
Романюк О.М. Деякі особливості вивчення мов: характер мови і народу. Поняття мовної особистості.	104
Гоголь Н.В. Розвиток емоційно-оцінісного досвіду молодших школярів на уроках читання.	107
Сергєєв О.В., Тищук В.І. Концептуальні засади діагностики якості підготовки спеціалістів у вищій педагогічній школі.	112
Янцур М.С. Роль і зміст методичної підготовки фахівців з професійної орієнтації	123
Гордій Н.М. Проблемний підхід до викладання психолого педагогічних дисциплін у вищій школі.	131
Столинськи З. Техническое обучение в начальном образовании.	134
Заремська Н.І. Емпантійна педагогіка як важливий аспект проблеми гуманізації освіти.	137
Янцур Л.А. Проблема дитячої художньої творчості.	142

Кузьминець Н. Етнопедагогічні основи гуманізації виховання в Чехії й Словаччині. . . .	145
Середович В.В. Посилення пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.	150
Лучкіна Л.В., Демидчик Г.С. Розвиток мовленнєвої особистості майбутнього вчителя технічного фаху в процесі вивчення мовного курсу.	153
Назарчук А.А. Особливості військово-професійної орієнтації старшокласників в сучасних умовах.	159
Столинський З. Формирование основ предприимчивости как одна из целей профессионального обучения в Польше.	162
Білоус І.П., Тишук В.І. До перспективи використання інноваційних технологій у вищій школі України.	164
Піддячий М.І. Професійна консультація учнів старших класів загальноосвітніх закладів в умовах МНВК.	168
Відомості про авторів.	174

НАУКОВЕ ВИДАННЯ**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти****Збірник наукових праць****НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ****Випуск 18**

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Шевчук Т. Б.

Технічний редактор Курченко Н. Б.

Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 25.12.2001 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк
різографічний.

Ум. друк. арк. 20,65. Обл. вид. арк. 21,32. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83**О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. — Рівне: РДГУ, 2002. — 177 с.**

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20